

**Kontra Miklós – Németh Miklós
– Sinkovics Balázs (Szerk.): El-
mélet és empiria a szocioling-
visztikában**

(Budapest: Gondolat Kiadó. 2013.
562 p.)

Az Élőnyelvi Konferencia immáron 17. alkalommal került megrendezésre 2012. augusztus 30. és szeptember 1. között. A helyszínt a Szegedi Tudományegyetem biztosította, a szervezők pedig az egyetem Bölcsészettudományi Karának Angoltanárképző és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke, valamint a Magyar Nyelvészeti Tanszéke. A konferencia most is sok nyelvészt vonzott be háttáron innenről és túlról, bár ahogy a konferenciakötet *Előszavában* a szerkesztők (Kontra Miklós, Németh Miklós és Sinkovics Balázs) fogalmaznak, az egyre növekvő kutatói mobilitásnak köszönhetően ma már nem lehet olyan könnyen a kutatókat a fent említett kategóriákba besorolni. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a konferenciának egyre több nem magyar résztvevője is van. A konferenciakötet tehát megjelent és 33 tanulmányt tartalmaz, amelyet a felkért névtelen bírálók javasoltak a benyújtott 51 kézirat közül. A kötetet kinyitva az Olvasó olyan lektori, majd a következő oldalon szerzői gárdával találja szembe magát, amely előfeltételezi a kötetbeli írások minőségét és sokszínűségét. A tanulmányok egyszerre sokszínűek és egységesek. A sokszínűséget több

dolog is biztosítja. Egyrészt a szerzők különböző földrajzi területek közösségeit, azok nyelvhasználatát vizsgálják, másrészt pedig a szerzői névsorra tekintve azt láthatjuk, hogy a minden évben visszatérő nevek mellett új nevek is feltűnnek, a doktorandusz hallgatók is helyet kapnak a kötetben, ha írásuk érdemes a megjelentetésre. A tanulmányok bizonyos homogenitást is kapnak azáltal, hogy a konferencia minden alkalommal egy központi téma köré szerveződik, így az előadások és ezáltal a tanulmányok is ebben a témában születnek. A 17. Élőnyelvi Konferencia központi témája a „Nyelvszemlélet, elmélet és módszerek az élőnyelvi kutatásokban” volt.

A kötet szerkezetét tekintve 4 részre oszlik, amelyek terjedelemben is különböznek egymástól. Az *Előszót* a *Plenáris Előadások* rész követi, ahol két kiváló nyelvész, Cseresnyési László és Sándor Klára tanulmányát olvashatjuk. Cseresnyési László a nyelv kommunikáció felőli megközelítése mellett érvel, fontosnak tartja, hogy a nyelv szerkezeti leírásakor annak kommunikatív funkcióját is vizsgáljuk. „Évezredes megfigyelés, hogy egy tárgy szerkezetét a funkciója formálja – valamennyi funkciója. Az tehát, hogy a nyelvet mennyi mindenre használjuk, nem egyszerűen „visszahat” a szerkezetére, hanem determinálja azt.” (p. 16.)

Úgy gondolja, hogy sokat veszíthetünk, ha kirekesztjük a kommunikatív funkciót és a generatív nyelv-

tudomány is sokat vesz azzal, hogy kizárja a kontextust a nyelv vizsgálatából. Végül a feltételes mondatok elemzése példáján tárja az Olvasó elé, hogyan is képzeletben azt a fajta nyelvészeti elemzést, amely nem hagyja figyelmen kívül a nyelv társadalmi valóságát és világít rá arra, hogy a beszéd szabályai nem a véletlen művei.

Sándor Klára a *Mennyire evolúciós az evolúciós nyelvészet* című írásában felrója, hogy a nyelvi változások irodalma mindeddig kimaradt az evolúciós nyelvészetből. Ennek egyik okaként említi azt, hogy bár a nyelvi változás szociolingvisztikai kutatásából sok adatot nyertünk, de „a tetemes mennyiségű empirikus adatra nem épül átfogó változáselemzés (...) és a legutóbbi időkig maga az elméleti háttér is reflektálatlan maradt.” (p. 35.). A szerző a következőkben azzal foglalkozik, hogy a Weinreich és munkatársai (1968) által lefektetett szociolingvisztikai elméleti alapokban kifejtett nyelvi változás elméletét mennyire sikerült beilleszteni az evolúciós keretbe.

A kötet következő részében *Előadások* címmel 21 tanulmány található. A tanulmányok alapvetően három csoportba kategorizálhatók, aszerint, hogy milyen földrajzi terület közösségével foglalkoznak, vagy épp nem korlátozódnak semmilyen közösségre, hanem elméleti-módszertani áttekintést nyújtanak. A szlovákiai magyar közösség nyelvhasználatával foglalkozik 3 tanulmány. Bauko János a közösségi ragadványnevek használatával, Bilász Boglárka a nyelvi ideológiákkal,

Misad Katalin pedig a szlovákiai magyarok szaknyelvoktatásával foglalkozik. Csernicskó István az ukrán szociolingvisztika nyelvszemléletéről ír a szurzsik (az ukrán-orosz társadalmi és nyelvi kapcsolatok következményeként létrejött nyelvváltozat) megítélésében. A tanulmány azért is fontos és jelentős, mert a témában mindeddig csak idegen nyelvű (főként ukrán és orosz) írások születtek és most a nyelvi helyzetbe a kárpát-medencei magyar nyelvészek (és nem nyelvészek) is betekintést nyerhetnek. Ukrajna vonatkozásában a másik tanulmány Molnár Anita doktorandusz tollából született, aki egy igen aktuális probléma, az óvodai nevelési nyelv megválasztásával foglalkozik. A magyarországi nyelvhasználat, kisebbségi helyzettel, nyelvcserevel, nyelvi változással, attitűdökkel foglalkozik számos tanulmány a kötetben, melyek valamilyen empirikus kutatás(oka)t is bemutatnak. Borbély Anna egy két évtizedes kutatás elméleti és módszertani kérdéseivel foglalkozik a román-magyar nyelvcsere vizsgálatában. Bokor Julianna a siket szülők halló gyerekeinek identitásáról, Gy. Bazsika Enikő a nyelvi változások tükröződéséről ír a nyelvjárási beszélők nyelvi tudatában, Heltnai Borbála Éva Geresdlak lakosságának nyelvi változásairól, Sólyom Réka a reklámyelvi neologizmusokról és a hozzájuk kapcsolódó attitűdökről ír, míg Szabó Dávid a szleng kutatási eredményeit mutatja be (ide kapcsolódik Kis Tamás *A megbélyegzett szleng* c. tanulmánya, amely ugyancsak a „Szleng és szoci-

olingvisztika” műhelyben hangzott el). Módszertani kérdésekkel foglalkozik Szabó Tamás Péter és Schirm Anita – míg az előbbi a nyelvi szabálytanulás és szabálykövetés vizsgálatának módszertani és adatértelmezési kérdéseivel foglalkozik, addig Schirm a fókuszcsoportos vizsgálati módszer előnyeit mutatja be diskurzusjelölők vizsgálata példáján.

A további tanulmányok a szociolingvisztikai kutatások valamilyen tágabb elméleti és módszertani kérdésével foglalkoznak. Olvashatunk az innátizmusról, amely mindeddig pszicholingvisztikai kérdésként volt számon tartva, de Fehér Krisztina írásában rámutat arra, hogy milyen fontos ennek a kérdésnek (és más nyelvi kérdéseknek) a vizsgálatához a két terület, a pszicho- és szociolingvisztika, összehangolása. Kontra Miklós megkapó címmel ellátott tanulmánya („*A nyelvészet eltűnhet*” (Walt Wolfram) – és a nyelvi adatok?) elején egy olyan valós veszélyre hívja fel a figyelmet, amelyről Walt Wolfram ír egy 2012-es cikkében. Tanulmányában mégsem ezt taglalja, hanem példákkal alátámasztva arról ír, hogy hogyan tűnhet el az általunk rögzített nyelvi adat és mit tehetünk annak érdekében, hogy adataink megőrződjenek az utókor számára és az etikai vonatkozásokat is betartsuk. Főris Ágota a szaknyelvek szociolingvisztikai és terminológiai megközelítéséről, Gréczi Zsoldos Enikő a történeti szociolingvisztikáról, Hegedűs Attila a dialektológiai mondattani kutatásról ír. Két tanulmány történeti dimenzióban vizsgálódik: Németh Miklós a törté-

neti szociolingvisztika kérdéskörével, míg Sinkovics Balázs azt mutatja be, hogyan folyt a nyelvhelyesség tanítása az iskolákban az 1930-as és 1940-es években.

A konferenciakötet utolsó két része műhelytanulmányokat tartalmaz. A *Nyelvi változók, nyelvhasználat, térbeliség* címet viselő műhely vezetői Bodó Csanád és Vargha Fruzsina Sára voltak. A műhelyek kérdésköré szerveződtek és ezeket esettanulmányok alapján vizsgálták az egyes tanulmányok: Gál Noémi az *l*-kiesésről, Iglai Edit az *ikes* ragozásról, Kocsis Zsuzsanna, Menyhárt József és Presinszky Károly az *ő*-zésről, míg Vargha Fruzsina Sára a *nák*-olásról írt. Az *Uráli nyelvek – szociolingvisztikai elméletek és módszerek* címet viselő műhelyt Sipőcz Katalin és Szeverényi Sándor vezették. A műhely vezetői bevezetőjükben az uráli nyelvek legújabb vizsgálataival kapcsolatban leírják:

„E vizsgálatok rávilágítanak, hogy az egyre erősebb nyelvi veszélyeztetettség ténye mellett nyelvenként különböző tényezők alakítják napjaink szociolingvisztikai jellemzőit az uráli nyelvek esetében.” (p. 478.).

Ezért az egyes műhelytanulmányok a vizsgált nyelvek helyzetét valamilyen szociolingvisztikai aspektusból vizsgálják, előre meghatározott szempontok nélkül. Az udmurt nyelv kapcsán Kozmács István, Salánki Zsuzsa, valamint Speshilova Yulia tanulmányában olvashatunk a sajtónyelvről, vizsgálati lehetőségekről és egy szintaktikai változó megjelené-

séről a nyelvben. A komi-permják nyelv és a média kapcsolatáról pedig Oszkó Beatrix és Ponomareva Larisza szerzőpáros tanulmánya szolgál fontos adalékokkal.

A kötet széles olvasóközönséget céloz meg, hisz olyan témákat boncolgat, amelyeknek a nyelv a társadalomban való megjelenése a tárgya. A nem nyelvészek a nyelvet (főként) mint a kommunikáció eszközt tapasztalják a mindennapjaik során és a szociolingvisztika az a terület, amely ezzel a legszélesebb körben foglalkozik. A laikusok mellett természetesen szól ez a könyv a nyelvészeknek, mert számos olyan nyelvvel kapcsolatos kérdés és kutatás van, ahol szükség van több tudományterület elméletére és módszertani eszközeire. Elengedhetetlen vezérfonal ez a kötet a szociolingvisták számára, mert a terület legújabb kutatás-módszertani eljárásaival foglalkozik.

Jegyzet

Az Élőnyelvi Konferencia fő kezdeményezője Kontra Miklós, az MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Kutatócsoportjának, majd később az Élőnyelvi Osztályának (1985-2008) vezetője volt (Borbély, 2009). Az Élőnyelvi Konferenciák 1988 óta 1, majd 1996 óta 2 évenként kerülnek megrendezésre valamilyen határon túli vagy magyarországi helyszínen. A konferencia a kárpát-medencei szociolingvisztikai kutatások egyik fő fóruma. A konferenciakötetek megjelenése mellett számos projekt és monográfia is a

konferencián kialakult kutatóközösségek munkájából született

Irodalom

Borbély Anna (2009). Rövid beszámoló a 15. Élőnyelvi Konferenciáról. *Magyar Nyelv* 105/1, pp. 103–105.

Weinreich, Uriel – William Labov – Marvin Herzog (1968). Empirical foundations for a theory of language change. In W. Lehmann – Y. Malkiel (szerk.): *Directions for Historical Linguistics*. Austin: University of Texas Press. p. 95 – 195.

Wolfram, Walt (2012). In the profession: Connecting with the Public. *Journal of English Linguistics*. 40: 111 – 117.

BÁTYI SZILVIA

Mátyás Judit: Az idegen nyelvű szakirodalom olvasásának jelentősége napjainkban

Német nyelvű szakmai szövegek szótár nélküli olvasásának vizsgálata közgazdász hallgatók körében

Olvasásmódszertani ajánlások

(Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar. 2012. 165 p.)

Mátyás Judit könyve a *Folia linguae et communicationis* sorozat 2. köteteként jelent meg. A szerző a nyelvtanulás, az olvasás és a következményes megértés kapcsolatát veszi górcső alá.

Korunkban az idegennyelv-tudás, mégpedig az aktív nyelvtudás jelentősége felértékelődött. Az idegennyelv-tudás mind gazdasági, mind kulturális szempontból nélkülözhetetlen; talán még soha

nem volt ennyire igaz IV. Károly mondása – „Ahány nyelvet beszélsz, annyi embert érsz.” –, mint napjainkban. A legfrissebb, 2012-es Eurobarometer felmérés szerint a magyaroknak csupán 35%-a vallotta önmagáról, hogy anyanyelvén kívül még legalább egy idegen nyelvet beszél, és 13%-uk, hogy legalább két idegen nyelvet. Ezzel hazánk a 27 EU tagállam közül az utolsó helyen szerepel, ezért nem elhanyagolható, miként fejlesszük nyelvtudásunkat, azaz hogyan tegyünk szert minél használhatóbb nyelvtudásra. Mátyás Judit könyvében erre kínál egy lehetőséget: idegen nyelvű szakirodalom olvasását. A szerző kutatásának fókuszában az idegen nyelvű szakmai szövegek értő olvasásának problematikája áll. Célul tűzte ki annak bizonyítását, hogy a szintetikus olvasás módszere és tanulási/olvasási stratégiák együttes alkalmazása eredményesebbé teheti a német nyelvű szakmai szövegek szótár nélküli értő olvasását, a szövegértés folyamatát. Megfigyeléseit a Pécsi Tudományegyetem Közgazdasági Karának hallgatói körében végezte.

A könyv első fejezetében a szerző az interkulturalitás jelentőségét emeli ki, amely az alkalmazható nyelvtudás szerves részét kell, hogy képezze. Jóllehet azon állításával, miszerint „általános nyelvtanulás iránti igény csökkenőben van, és egyre többen a szaknyelvoktatást választják” (20.), nem tudok teljesen azonosulni, tény, hogy napjainkban a szaknyelvoktatás jelentősége növekszik. Az általános- és középiskolában megszerzett nyelvi

ismeretekre, idegennyelv-tudásra épít a felsőoktatás a szaknyelvi ismeretek biztosításával. Sikeres (szak)nyelvoktatás pedig nem képzelhető el az interkulturális szemléletmód kialakítása nélkül.

Mátyás Judit könyvének alcíme – „Olvasásmódszertani ajánlások” – a második fejezetben kerül kifejtésre. A szerző bőséges szakirodalomra támaszkodva tárgyalja az értő olvasás folyamatát, a megértés működését. Nagyon helyesen különválasztja a szótár nélküli értő olvasást, a szövegértést a fordítástól. Rohanó világunkban a naprakészség, a (szakmai) információk mielőbbi birtoklása nélkülözhetetlen a mindennapokban, kiváltképp az üzleti életben. Ezek megszerzésében játszik fontos szerepet az értő olvasás, amely a fordítás „előszobája”. A szerző a szakmai szövegek értő olvasásának fejleszthetőségét vizsgálja. Bemutatja az olvasás alaptípusait, valamint olvasási metódusokat sorakoztat fel. Kiemeli az anyanyelvi nevelés szerepét, ezen belül az olvasástanítást, amely a későbbi idegen nyelvű szakmai szövegek értő olvasását alapozza meg.

A könyv harmadik fejezete a tanulási stratégiákról szól. Nyílt titok, hogy komoly gondok mutatkoznak a diákok tanulási teljesítményében, amelyek sok esetben a megfelelő olvasási/szövegértési és tanulási stratégiák hiányára vezethetők vissza. A könyv írója bemutatja a St. Galleni Egyetem Gazdaságpedagógiai Intézetének oktatói által kidolgozott tanulási/olvasási stratégiákat, amelyek egyetemistáknak ajánlott tankönyv